

Archeologische waarneming op bas-
tion IX, Dalemwal te Gorinchem

HOLLANDIA reeks 2

COLOFON

Hollandia reeks nr.	2
Titel:	Archeologische waarneming op bastion IX, Dalemwal te Gorinchem
In opdracht van:	Gemeente Gorinchem
Centrumcoördinaat:	127140/426880
Auteurs:	drs. J.P. Vaars en drs. P.M. Floore
Uitvoering:	drs. J.P. Vaars en drs. P.M. Floore
Contactpersoon opdrachtgever:	mevr. W. van Huiten
Wetenschappelijke leiding:	P.M. Floore
Illustraties:	P.M. Floore
Definitieve versie:	November 2002
Oplage:	7
ISSN:	

ISSN

© Hollandia cultuurhistorisch onderzoek en archeologie, Zaandijk

Oktober 2002

auteurs: J. Vaars en P. M. Floore

HOLLANDIA, CULTUURHISTORISCH ONDERZOEK EN ADVIES

tuinstraat 27a

1544 rs zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ hollandia@tech-center.com

INHOUD

1. Inleiding	4
2. Doelstellingen en onderzoeksmethoden	4
3. Resultaten	5
4. Conclusie en samenvatting	7
5. Literatuur	7

Figuren:

- 1: De locatie bastion IX te Gorinchem*
- 2: Detail stadskaart Gorinchem Blaeu ca. 1640*
- 3: Sporenoverzicht Bastion IX*
- 4: Locatieoverzicht*
- 5: Foto sleuf 1 en 2*

1. Inleiding

Op 28 oktober 2002 is door de gemeentearcheoloog P. Floore met assistentie van J. Vaars van Hollandia cultuurhistorisch onderzoek en advies, Zaandijk, een archeologische waarneming verricht op het terrein van Bastion IX aan de Dalemwal te Gorinchem (figuur 1). Deze wal vormt samen met de Dalempoort een onderdeel van de in de jaren tachtig van de 16e eeuw als antwoord op de Spaanse dreiging aangelegde vesting van Gorinchem. Omstreeks 1600 was de vesting Gorinchem geheel aangepast aan de eisen van de toenmalige oorlogvoering en vormde het samen met Loevestein en Woudrichem een belangrijke vestingdriehoek voor de verdediging van Holland. De vesting bleef in gebruik tot in het begin van de 20e eeuw, tot veranderingen in de wijze van oorlogvoering en defensie een einde aan de eeuwenoude militaire betekenis maakten van vestingsteden als Gorinchem.

Figuur 1. De locatie bastion IX aan de Dalemwal te Gorinchem

2. Doelstellingen en Onderzoeksmethoden

De centrale vraagstelling van het archeologische onderzoek op het terrein van Bastion IX was in hoeverre de resten van het kruithuis zoals dat op de kaart van Blaeu uit circa 1640 te zien is (figuur 2) bewaard waren gebleven en of er mogelijk ook nog andere (onbekende) restanten van gebouwen uit deze periode aanwezig zijn. Met name restanten van gebouwen uit de 19e eeuw konden hier verwacht worden. Zo is er aan de zuidzijde van het bastion bijvoorbeeld in 1864 een kruidlaboratorium gebouwd.

De aanwezige archeologische resten zouden door de aanstaande nieuwbouw vernietigd worden, wat een archeologisch onderzoek noodzakelijk maakte.

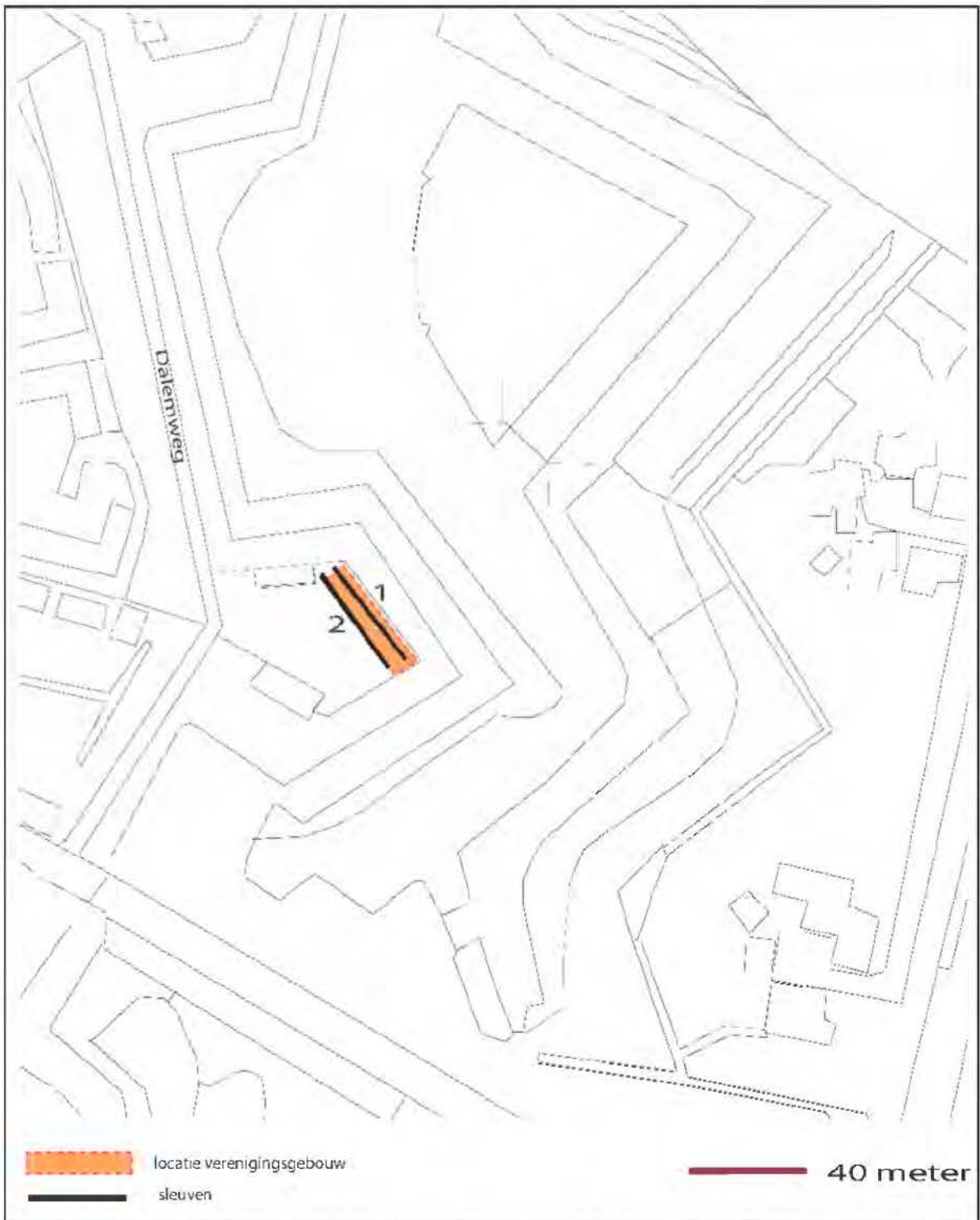
De centrale vraagstelling van het archeologische onderzoek op het

3. Resultaten

De waarneming richtte zich op twee sleuven die op het terrein van het verdwenen gebouw gegraven waren (figuur 3). Elke sleuf had een lengte van circa 40 meter en een breedte van 1.25 meter. Direct onder de 30 tot 40 centimeter dikke bovenlaag werd de lichtbruine klei van het wallichaam aangetroffen.

Figuur 2. Detail van bastion IX op stadskaat van Blaeu, ca. 1640

De klei was schoon en hier en daar waren schelpen van zoetwatermossels aanwezig. Een zelfde kleipakket is al bij eerder onderzoek ook op Bastion V en VIII aangetroffen en onderzocht en heeft een dikte van enkele meters. Deze klei is vermoedelijk afkomstig uit het gebied met schone kleiafzettingen direct langs de Merwede.

Figuur 4. Locatie Dalemwal met onderzoeksgebied

Uit de top van de klei werden een klei-pijpje, drie pijpsteeltjes, vier fragmenten roodbakend aardewerk en een stukje faïence verzameld. Het pijpje dateert tussen

1660 en 1690, het overige vondstmateriaal kan geplaatst worden in het laatste kwart van de 17e eeuw. Dit wijst er op dat de wallen in deze periode zijn opgehoogd en de wallen uit de jaren tachtig van de 16e eeuw dus lager geweest moeten zijn. De in de kleilaag zichtbare sporen (figuur 4) bestonden uit kuilen, paalkuilen - vaak met de paalresten er nog in - en uitbraaksleuven, ontstaan bij de sloop van muurwerk. In werkput 2 is een lange noord - zuid lopende muur aangetroffen die waarschijnlijk deel heeft uitgemaakt van het recentelijk gesloopte gebouw van de muziekvereniging. Ook het in werkput 1 geconstateerde oost - west georiënteerde muurtje moet vermoedelijk hieraan worden toegeschreven. De overige gevonden sporen kunnen in de 19e en/of 20e eeuw geplaatst worden, een groot deel zal samenhangen met de bouw en sloop van het verenigingsgebouw. Bij de bouw hiervan is, zoals nu nog zichtbaar is aan de zo ontstane steilkant van het wallichaam, zo'n anderhalve meter klei van de wal afgeschoven. Met deze afgraving en vervolgens de bouw en sloop van het verenigingsgebouw zijn de resten van het kruithuisje evenals andere archeologische sporen volledig verdwenen.

Figuur 5. De onderzochte sleuven op de onderzoekslocatie bastion IX, aan de Dalemwal te Gorinchem, sleut 1 en 2, foto naar het noorden.

4. Conclusie

Uit het onderzoek is duidelijk geworden dat door de afgraving van een deel van het wallichaam en vervolgens de bouw en sloop van het verenigingsgebouw de mogelijke resten van het 17e eeuwse kruithuisje en eventuele andere archeologische sporen zijn verdwenen.

5. Literatuur

A. Horsthuis, *Wallen en poorten, geschiedenis van de Gorcumse vestingwerken*, Gorcumse monumentenreeks, 1997

Kaartblad 38 G Gorinchem 1:25.000, Topografische dienst 1989